

Kovács Sophie

joghallgató (PTE-ÁJK), az ÓNSZ Civilisztika Tagozatának tagja

A szülőbántalmazás, mint a családon belüli erőszak egyik típusa, valamint nemzetközi kitekintés a bántalmazás különböző megoldásaira

I. Bevezetés

A bántalmazás, különösen a családon belüli erőszak, világszerte elterjedt társadalmi probléma. Napjainkban szinte nap mint nap hallani róla, ugyanis a fejlődő társadalom egyre inkább igyekszik védeni a „gyengébb” felet, aki áldozattá válik. Van azonban a bántalmazásnak egy olyan ága, amely kevésbé ismert, és amely nem képezi a mindennapos társadalmi diszkusszió részét, ez a szülők bántalmazása, ami ritkábban fordul elő, ennek ellenére sajnos jelen van a társadalmunkban. Gyurkó Szilvia, gyermekjogi szakértő szerint szülőbántalmazásról (*Child and adolescent to parent violence and abuse*, CAPVA) akkor beszélünk, amikor egy gyerek a saját szülője ellen fordul, a szülőkkel vagy gondviselőkkel szemben káros, sok esetben irányító módon viselkedik, fizikailag, érzelmileg bántja, elveszi a pénzét vagy erőszakkal kényszeríti annak átadására, adott esetben eladja a szülő vagyontárgyait. A legtöbbször már felnőtt emberről hallunk, aki idősebb szülőjével bánik így, és sokkal ritkábban beszélünk azokról a gyerekekről, akik szüleik ellen fordulnak.¹ Gyakoriságát nehéz megmondani, azonban úgy tűnik nagyobb az elterjedtsége, mint gondolnánk. Bizonyos kutatások alapján a szülők 9-14%-át bántalmazta már tettelesen saját gyermeke.²

A cikkem a gyermekek által szüleik irányába elkövetett bántalmazásokra fókuszál. A vizsgálat személyi körét azért szűkítettem le a gyermekekre, mert a büntetőjogi jogkövetkezmények szempontjából enyhébb megítélés alá tartoznak, mint azok a felnőttkorú gyermekek, akik szüleik ellen fordulnak, vagy elhanyagolják őket. Az életkori kategória alapján elkülönített két személyi kör bántalmazó magatartása mögött azonos okok is meghúzódhatnak a diszfunkcionálisan működő családban nevelkedésnek köszönhetően.

Továbbá részletesen feltárom a szülők bántalmazásának problémáját, amely meglátásom szerint nem kap elegendő figyelmet. Ennek egyik fő oka az, hogy a bántalmazott szülők gyakran szégyellik bevallani, hogy saját gyermekük bántja őket, sok esetben még önmaguknak sem akarják vagy tudják ezt beismerni. A másik lehetséges ok, hogy kevés olyan fórum vagy intézmény áll rendelkezésre, amelyhez a bántalmazott szülők bizalommal fordulhatnak segítségért. A téma

¹ Gyurkó Szilvia: Szülőbántalmazás: amikor a szülő fél a gyermekétől (okkal). <https://wmn.hu/ugy/63725-szulobantalmazas-amikor-a-szulo-fel-a-gyereketol-okkal>. (2024. 12. 12.).

² Garai Renáta – Kis Máté Jenő: Burokba zárt erőszak: a szülőbántalmazás sajátosságai a büntetőjogi beavatkozás és a joggyakorlat tükrében. Ügyészségi Szemle 2022/1. sz. 12-14. o.

körüli hallgatás és a megfelelő támogatás hiánya súlyosbítja a problémát, a szülők gyakran egyedül maradnak a probléma kezelésével, ami hosszú távon súlyos következményekkel járhat mind a családon belül, mind a társadalom egészére nézve.

Továbbá cikkem releváns részét képezi, hogy felkutatok és bemutatok olyan nemzetközi modelleket, amik a szülőbántalmazás problémájának megoldásában segítenek különböző államokban. Ezt azért is tartom meglehetősen fontosnak, ugyanis ezen modellek ismertetésével láthatóvá válik, hogy Magyarország egyelőre nem foglalkozik a családon belüli erőszak ezen típusával.

A fentiekben ismertetett probléma alapján megállapítható, hogy a bántalmazott szülők számára korlátozottabbak a lehetőségek a bántalmazó gyermekükkel szembeni védelem kapcsán, valamint rá kívánok mutatni egy ilyen típusú komplex segítségnyújtás kialakításának szükségességére. Ez a kriminológiai beágyazottságú probléma nem csak jogágakat átívelő, hanem tudományközi feldolgozást is igényel.

II. A szülőbántalmazás kapcsolata a szülői felügyelet gyakorlásából eredő kötelezettségekkel

A szülők gyermekük irányában fennálló nevelési kötelezettsége nem csak erkölcsi természetű. A normatív környezet a gyermekek érdekében tekintettel közelíti meg a szülői felügyelet gyakorlásának kereteit a gondozás és nevelés kötelezettségének kiemelésével.

Magyarország Alaptörvénye a XVI. cikkben³ rendelkezik a gyermekek és szüleik alapvető jogairól. Kifejti, hogy a szülőknek kötelességük kiskorú gyermekükről gondoskodni. A gondoskodási kötelezettség a felnőttkorú gyermekeket is terheli rászoruló szülei irányában. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) Negyedik Könyve a XII. cím alatt fejt ki a szülői felügyelet tartalmát, illetve azt, hogy a szülői felügyelet részjogosítványa a gyermek gondozása és nevelése. A Ptk. 4:152. § (1) bekezdése deklarálja, hogy „a szülők joga és kötelezettsége, hogy a gyermeket gondozzák, a gyermek megélhetéséhez és felnevelkedéséhez szükséges feltételeket biztosítsák.”⁴ Ebből fakad a gyermek tartásának kötelezettsége is, ugyanis a gyermek egészséges fejlődéshez elengedhetetlen megfelelő gondozás és nevelés. Emellett a Ptk. a 4:196. § (2) bekezdésében kimondja, hogy a szülőnek tartási kötelezettsége áll fent a gyermekével szemben.⁵

A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény (továbbiakban: Csvt.) kifejti, hogy milyen fontos a gyerekeknek egy egészséges, biztonságos családban felnőni, és ezeket az állam

³ Magyarország Alaptörvénye XVI. cikk (1)-(4) bekezdés.

⁴ Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) 4:152. § (1) bekezdés.

⁵ Ptk. 4:196. § (2) bekezdés.

milyen módon igyekszik támogatni, elősegíteni.⁶ Ez a törvény szintén rendelkezik a szülők, valamint a gyerekek jogairól és kötelezettségeiről is. A szülői kötelezettségnél elsősorban tisztázza, hogy a gyermek iránti felelősség mind az apát, mind az anyát érinti.⁷ A Csvt. 9. § (2) bekezdése kimondja, hogy „*a szülő köteles és jogosult arra, hogy kiskorú gyermekét családban gondozza, felelősen nevelje, és a gyermeke testi, szellemi, lelki és erkölcsi fejlődéséhez szükséges feltételeket, valamint az oktatásához és az egészségügyi ellátásához való hozzájutását biztosítsa.*”⁸ A Csvt. a tárgykörrel összefüggésben további kötelezettségeket is felsorol, azonban érdekes megemlíteni, hogy annak ellenére, hogy a címben jogok és kötelezettségek szerepelnek, a törvény csak egy jogról tesz említést: „*a kiskorú gyermek szülője jogosult arra, hogy a gyermeke felelős nevelését segítő ellátásokról tájékoztatást, neveléséhez segítséget kapjon.*”⁹ Ebben a rendelkezésben szintén a gyermekek megfelelő, alapszintű nevelésére helyezik a hangsúlyt. A családban élő gyermek kötelezettségei és jogai magába foglalják, hogy a gyermeknek kötelessége szülőjével együttműködni, de nem konkretizálja a törvény, hogy ennek milyen módon, illetve formában kell megvalósulnia. Fontos kiemelni a Csvt. 13. § (3) bekezdését, amely szerint „*a kiskorú gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját testi, lelki és szellemi fejlődése érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el.*”¹⁰ Tehát a Ptk. szülői felügyelet gyakorlására irányuló szabályaival és a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv. (továbbiakban: Gytv.)¹¹ elveivel összhangban a Csvt. is lefekteti, hogy a kiemelés csak a gyermek veszélyeztetése esetén és érdekében történhet meg.

Összességében elmondható, hogy a magyar szabályozás a szülői kötelezettségek szempontjából a gondozás és nevelés kötelezettségét állítja a középpontba. Egyértelműen megfogalmazható, hogy a gyermek érdekeinek szem előtt tartására tekintettel a jogalkotó a szülő kötelezettségei (és nem a jogosítványai) szempontjából rendezte elsősorban a szülői felügyelet gyakorlásának kereteit. A magánjog szabályai a kiskorút rászorultnak tekintik, esetükben nem alkalmazhatóak az érdemtelenység következményei. Kijelenthető, hogy a normatív környezet alapján a szülő a gyermekének bántalmazó magatartása esetén is köteles a szülői felügyelet gyakorlásából fakadó kötelezettségeit teljesíteni.

⁶ A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény (továbbiakban: Csvt.) 13. § (1) bekezdés.

⁷ Csvt. 9. § (1) bekezdés.

⁸ Csvt. 9. § (2) bekezdés.

⁹ Csvt. 9. § (5) bekezdés.

¹⁰ Csvt. 13. § (3) bekezdés.

¹¹ A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (továbbiakban: Gytv.) 17. §

III. A szülőbántalmazás kapcsolata a gyermekvédelemmel és a büntető igazságszolgáltatással

A szülőbántalmazás lehet családi konfliktus, de súlyosabb esetben elérheti a normasértés szintjét is. Míg a családi konfliktus a család magánügye, addig a bűnelkövető gyermek esetében már intézményes védelemre van szükség. A gyermekek esetében alacsonyabb a szankció mértéke, mint a felnőtteknél, amivel sok fiatal tisztában is van, így nem érzékelik olyan súlyosnak a tettüket.¹²

A bűnelkövető gyermek bűnmegelőzési szempontból (is) veszélyeztetett, ezért az érettségi fokára tekintettel szankcionálása helyett a reszocializációs nevelése kerül előtérbe, amely elsősorban a család feladata. Ha a család a veszélyeztető körülményeket nem számolja fel és a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges ellátás a szülő beleegyezésével nem biztosítható, valamint ez a helyzet a gyermek fejlődését veszélyezteti, a gyámhatóság a Gyvt. 15. § (4) bekezdésében felsorolt intézkedések közül kiválasztja és elrendeli a veszélyeztetettség mértékéhez igazodó gyermekvédelmi hatósági intézkedést.¹³ Tekintettel arra, hogy a normasértő gyermekek esetén a cél a reszocializáció, nem pedig a büntetés, a Gyvt. 68/D. § (1) bekezdése alapján bűncselekmény vagy elzárással sújtható szabálysértés miatt indított védelembé vételi eljárás során vagy a már fennálló védelembé vétel mellett a gyámhatóság megkeresi a pártfogó felügyelői szolgálatot és a gyermekjóléti központot környezettanulmány és a gyermek veszélyeztetettségének bűnmegelőzési szempontú kockázatértékelésének elkészítése érdekében.¹⁴ A megelőző pártfogó által készített kockázatértékelés magas foka esetén kötelező, közepes foka esetén a gyámhatóság mérlegelési jogköre dönteni a megelőző pártfogás elrendeléséről. A megelőző pártfogás a családi erőforrások megerősítésére épít, hiszen nem emelik ki a gyermeket a családból. A helyes irányú nevelés elérésében a jogalkotó kiemelt szerepet szánt a megelőző pártfogó bűnmegelőzési tapasztalataira épülő szociális munkának. Az ő munkája az elrendelt magatartási szabályok végrehajtására és ellenőrzésére irányul.¹⁵

Ha a bűnelkövető gyermek büntethető, vele szemben büntetőeljárás is indul.¹⁶ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) 16. §-a szerint „*nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve az emberölés, az erős felindulásban elkövetett emberölés, az életveszélyt vagy halált okozó testi sértés, a hivatalos személy elleni erőszak,*

¹² Csepeli György: Bűn ontológiája – szülőgyilkosságról. Liget Műhely. <https://ligetmuhely.com/liget/bun-ontologiaja-szulogyilkossagrol/> (2024. 09. 10.).

¹³ Gyvt. 15. § (4) bekezdés.

¹⁴ Gyvt. 68/D. § (1) bekezdés.

¹⁵ Herke-Fábos Barbara Katalin: A megelőző pártfogás a jogágak metszéspontjában. PhD értekezés, Pécs 2022. 61-63. o.

¹⁶ Herke-Fábos Barbara Katalin: A család szerepe a bűnelkövető gyermek nevelésében. In: Opuscula Civilia Pályakezdő Civilisták II: Szimpóziuma: A családok és a családpolitika szinergiái a jogban (szerk. Csítei Béla – Dül János). 2022/6. sz. 42. o.

*a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak, a hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak, a terrorcselekmény, a rablás és a kényszerítés (súlyosabban minősülő esetei) elkövetőjét, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.”*¹⁷ Vagyis a jogalkotó a tizenkettedik életévét betöltött személy büntethetőségének feltételül a belátási képességet szabja. Főszabály szerint tehát a gyermekkorú bűnelkövető nem büntethető, mert a büntethetőség objektív (életkor) és szubjektív (belátási képesség) feltétele hiányzik. Az elkövetett cselekmény vonatkozásában csak a tényállásszerűség állapítható meg. A Btk. 105. § (1) bekezdése a fiatakorút a következőképpen határozza meg: „*aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.*”¹⁸ Tehát a fiatakorút felelősségre lehet vonni, hiszen a büntethetőség objektív (életkor) és szubjektív (beszámítási képesség) feltételei fennállnak az anyagi jogi szabályok szerint.¹⁹ Ez alapján látható, hogy a gyermekkor büntethetőséget kizáró ok, míg a fiatakorú bűnelkövetőkre speciális szabályok vonatkoznak.

IV. Fogalmi kérdések

Ahogy arra korábban utaltam, amennyiben a szülőbántalmazás kilép a család magánszférájából és már nemcsak a jóerkölcsbe, hanem a büntető anyagi jogi szabályokba is ütközik, a szülőbántalmazó gyermek felelősséggel tartozik magatartása miatt. A központi kérdés, hogy nevesített tényállást nem találunk a Btk.-ban a szülőbántalmazás esetére. Ennek jogpolitikai oka feltehetően összetett: a reszocializációs nevelés elsődlegessége a büntetés helyett, a bántalmazás mögött meghúzódó eltérő okok, a bántalmazó magatartás különböző formái. A bevezetőben ismertetett fogalomhasználat alapján a jogirodalom a szülőbántalmazást a családon belüli erőszak egyik formájának tekinti.

IV.1. Családon belüli erőszak

A családon belüli erőszak általános értelemben a közeli hozzátartozók közötti erőszakos cselekedeteket jelenti, ideértve a fizikai, érzelmi, pszichológiai és gazdasági bántalmazást. A szülők elleni erőszak ennek egy különösen súlyos, de ritkán tárgyalt formája, amely a hagyományos családi hierarchia felbomlását jelzi, és olyan szégyenérzet vagy tagadás társul hozzá, ami gyakran ellehetetleníti a probléma felismerését és kezelését.

A jogirodalomban többféle megközelítés is létezik a családon belüli erőszak fogalmára, de a magatartás kriminalizálása során a jogalkotó nem ezt a kifejezést vette alapul. Alföldi Ágnes Dóra megfogalmazásában „*a családon belüli erőszak fogalma általában a családtagok vagy az intim partnerek*

¹⁷ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) 16. §

¹⁸ Btk. 105. § (1) bekezdés.

¹⁹ Herke-Fábos: A család szerepe a bűnelkövető... 42. o.

közötti, tipikusan – de nem kizárólag – otthon megvalósuló erőszakcselekmény megjelölésére szolgál, a különböző meghatározások azonban az idetartozónak ítélt jelenségek körét szűkebben vagy tágabban értelmezik.” Szűkebb értelemben véleménye szerint a partnerkapcsolatokban megjelenő bántalmazások kapcsolódnak a családon belüli erőszakhoz. A szerző használ egy másik értelmezést is, amely szerint a családon belüli erőszaknak „csak” a nőkkel szemben elkövetett bántalmazások számítanak. A középutas fogalommeghatározás szerint „*a gyermekbántalmazás, a nők elleni erőszak és a család fogalmába beletartozó összes családi viszony keretén belül elkövetett erőszakos magatartások tartoznak ide. A család tagjai részéről egymás sérelmére megvalósuló valamennyi bántalmazás a családon belüli erőszak fogalmi körébe tartozik.*” A szakirodalom az erőszak és a bántalmazás fogalmakat szinonimaként használja. Azonban az erőszak itt nemcsak a büntetőjogi értelmet jelenti, hanem annál tágabb kört foglal magába. Ezért nem csak azok a jogsértések tartoznak a családon belüli erőszak körébe, amelyeknek tényállási eleme az erőszak.²⁰

Az Országos Kriminológiai Intézet meghatározása szerint a családon belüli erőszak az „*együtt élő és egymással fizikai, érzelmi, anyagi, jogi függésben lévő személyek között megvalósuló erőszak, bántalmazás, visszaélés, amely magában foglalja a fizikai, szexuális, érzelmi bántalmazás vagy elhanyagolás valamennyi formáját.*”²¹

A társadalmilag elfogadott feltételek egyike, hogy a bántalmazott és a bántalmazó mindig ismerik egymást, leggyakrabban a családi vagy intim viszony köti, vagy kötötte össze őket. Másik feltétel az erőszakos magatartás – vagy annak előkészülete vagy kísérlete – a bántalmazó részéről. Abban azonban eltérnek a vélemények, hogy egyszeri vagy több bántalmazás után beszélhetünk-e családon belüli erőszakról. A bántalmazás nem csak fizikai, de lelki, szexuális, gazdasági/társadalmi visszaélésként vagy elhanyagolás formájában is megtörténhet.²² A szülőbántalmazás – a fent említett fogalommeghatározásokból – egyértelműen a családon belüli erőszak körébe tartozik, ugyanis az ilyen fajta bántalmazás rokoni kapcsolatban történik meg, általában egy háztartásban élők között.

IV.2. Kapcsolati erőszak és hozzátartozók közötti erőszak

A vizsgált kérdéskör kapcsán szükséges elhatárolni a családon belüli erőszakot és a kapcsolati erőszakot. A családon belüli erőszak egy tágabb fogalom, abba többféle elkövetési magatartás is beletartozik. A jogalkotó a vizsgált jelenséget kapcsolati erőszak elnevezéssel kriminalizálta a Btk. 212/A. § (1) bekezdését, ami szerint: „*Aki gyermekének szülője, továbbá az elkövetéskor vagy korábban vele közös háztartásban vagy egy lakásban élő hozzátartozója, volt házastársa, volt élettársa, gondnoka, gondnokoltja, gyámja vagy gyámoltja sérelmére rendszeresen a) az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos*

²⁰ Alföldi Ágnes Dóra: A családon belüli erőszak és a magyar büntetőjog. JURA 2011/2. sz. 150-155. o.

²¹ Virág György: Családon belüli erőszakról. Belügyi Szemle 2005/9. sz. 3-22. o.

²² <https://bunmegelozes.eu/menu1/csaladon-beluli-eroszak/> (2024. 10. 16.).

magatartást tanúsít, b) a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javakat von el és ezzel a sértettet súlyos nélkülözésnek teszi ki, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”²³

A 212/A. § (1) bekezdés a) és b) pontja is szubszidiárius, vétség, és magánindítványra büntetendő. Itt a büntetőjogi védelem már a lelki, szóbeli bántalmazásokra is vonatkozik, annyiban amennyiben az (1) bekezdésben foglalt magatartás nem fajul tettelegességgé. Azonban, ha testi sértés megvalósul, akkor a Btk. 212/A. § (2) bekezdése- *„Aki az (1) bekezdésben meghatározott személy sérelmére rendszeresen követ el a) a 164. § (2) bekezdése szerinti testi sértést vagy a 227. § (2) bekezdése szerinti becsületsértést, büntetett miatt három évig, b) a 164. § (3) és (4) bekezdése szerinti testi sértést, a 194. § (1) bekezdése szerinti személyi szabadság megsértését vagy kényszerítést, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”²⁴* - alkalmazható, ami már nem vétség, és nem magánindítványra büntetendő.”²⁵

A kapcsolati erőszak normatív szabályozásával annyi változott, hogy a jogalkotó önálló tényállásban rögzítette a családtagok fokozott védelmét, amellyel a szándéka az volt, hogy már nemcsak a tettelegesség, hanem a szóbeli bántalmazás (emberi méltóság sérelme) és a gazdasági ellehetetlenítés (anyagi javak elvonása) is büntetendő cselekmény legyen.²⁶ A Kúria a BH 2020.7.195 döntésében leszögezte, hogy *„a kapcsolati erőszak bűncselekménye tényállásában szereplő "rendszeresen" törvényi feltétel nemcsak sokszámu és időben elbúzódo magatartásokat jelent, az eset körülményeitől függően akár két alkalommal történő elkövetés esetén is megállapítható.”²⁷*

A kapcsolati erőszak fogalmától el kell határolnunk a hozzátartozók közötti erőszak fogalmát. A hozzátartozók közötti erőszak és a kapcsolati erőszak közötti fő különbség, hogy az előbbit az áldozatsegítés rendszerében használják, míg az utóbbi a törvényi tényállás megnevezése. A hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. törvény meghatározza, hogy mi minősül hozzátartozók közötti erőszaknak. Ez a fajta bántalmazás lelki és testi bántalmazásra egyaránt vonatkozik. Ez a törvény deklarálja azt is, hogy ki minősül hozzátartozónak, így: *„hozzátartozónak kell tekinteni a Ptk.-ban meghatározott közeli hozzátartozókat és hozzátartozókat, a volt házastársat, a volt bejegyzett élettársat, a gondnokot, a gondnokoltat, a gyámot, a gyámoltat.”²⁸*

2009 óta tehát külön törvény rendelkezik arról, hogy a hozzátartozók közötti erőszak esetén alkalmazható a távoltartás intézménye (ideiglenes megelőző távoltartás, megelőző távoltartás). A

²³ Btk. 212/A. § (1) bekezdés.

²⁴ Btk. 212/A. § (2) bekezdés.

²⁵ Garai Renáta: A kapcsolati erőszak bűncselekmény tényállásának 10. születésnapjára. Összegző gondolatok a joggyakorlat tükrében. Belügyi Szemle 2023/10. sz. 1745–1746. o.

²⁶ Garai-Kiss: i. m. 9. o.

²⁷ Kúria Bfv. II. 1.182/2019. <https://jogkodex.hu/doc/5180374> (2024. 07. 02.).

²⁸ A kapcsolattartásról szóló 2009. évi LXXII. törvény (továbbiakban: Kapt.) 1. § (5) bekezdés.

szülő-gyermek kapcsolat a rokonság dogmatikája alapján értelmezhető. Rokonság egyaránt létrejöhet leszármazással vagy örökbefogadással. Mivel a gyermek egyeneságbeli rokonnak minősül, a szülőbántalmazás köre beletartozik a hozzátartozók közötti erőszak körébe.

V. A szülői elidegenítés jogi vonzata

A szülőbántalmazás egyik atipikus formája a szülői elidegenítést, amelyről akkor beszélhetünk, amikor az egyik szülő gyermekét a másik szülő ellen próbálja fordítani. Az elidegenítő szülő manipulálja a gyermeket, akinek emiatt negatív érzései alakulnak ki az elidegenített szülővel szemben. Ilyen eset például, amikor az elvált szülők megosztják a gyermekek elhelyezését, és az apánál maradt fiúgyermek ugyanúgy bántalmazni kezdi verbálisan és tettelesen is az anyját, ahogy az apja tette, és ugyanazokkal sértegeti, amit otthon mindig az apjától hallott.

A szülői elidegenítésnek sok esetben súlyos következménye is lehet a szülő-gyermek kapcsolatára nézve. Felmerülhet a kérdés, hogy veszélyeztetésnek minősül-e az elidegenítés? Ez a viselkedés már lelki bántalmazás, mind a gyermek, mind az elidegenített szülő tekintetében. Az elidegenítő és elidegenített szülők családjában a bántalmazó gyermek maga is áldozat. A gyermekek ilyenkor egyre jobban elzárkóznak az elidegenített szülőtől, dühösek rájuk, ami sokszor agresszivitásba is átfordulhat. Ennek oka az főként, hogy az elidegenítő szülő olyan mértékben fordítja a gyermeket a másik szülő ellen, hogy a gyermeke egy idő után ezeket az érzéseket nem tudja elvonatkoztatni a szülőjétől, magáénak érzi őket. Természetesen az elidegenítésnek is vannak fokozatai, nem minden helyzetben alakul erőszakká, vannak „enyhébb” szintű elidegenítések is.

Richard N. Gartner az elidegenítés három formáját különbözteti meg. Enyhe elidegenítésnek nevezzük azt a típust, amikor a gyermek kritizálja a szülőt, azonban egyre inkább élvezi a vele töltött időt, főleg akkor, ha már kikerült az elidegenítő szülő közelségéből. Közepesen súlyos elidegenítéskor a gyermek akkor is negatív érzéseket mutat ki a célszülővel szemben, ha az elidegenítő szülő nincs vele. Annak ellenére, hogy élvezik a célszülővel töltött időt, ezt nem árulják el nekik. Súlyos elidegenítésről akkor beszélhetünk, ha a gyermek mindenféle kapcsolatot megszakít a célszülővel, valamint ez abban különbözik az első kettő szinttől, hogy sokkal vehemensebben utasítja vissza a különélő szülőt. Alapvetően mindhárom fajta elidegenítést ugyanúgy kell kezelni, annyi különbséggel, hogy a súlyos elidegenítésnél szükség van a bíróság együttműködésére²⁹ Az elidegenítés a gyermek veszélyeztetettségét idézi elő abban az esetben, ha a szülő magatartása következtében kialakult állapot a gyermek fejlődését gátolja vagy veszélyezteti. Ennek a meglehetősen nehezen felismerhető összefüggésnek az észlelése a gyermekekkel kapcsolatba kerülő

²⁹ Szülői elidegenítés: amit a terapeutáknak tudniuk kell. Apák az Igazságért. <https://www.apakazigazsagert.org/cikk/szuloi-elidegenites-amit-a-terapeutaknak-tudniuk-kell> (2024. 11. 05.).

szakemberek és a jogalkalmazó feladata. A gyakorlatban jellemzően a bontóperekben vagy a szülői felügyelet rendezésére irányuló perben találkozunk az elidegenítés jelenségével a bíróság. Létezik olyan bírósági álláspont, amely szerint a szülői elidegenítés súlyos gyermek és lelki bántalmazásnak számít, így ezekkel az esetekkel nem csak a pszichológus foglalkozik, ugyanis a gyermekelhelyezésnél is fontos szerepet játszik. Szükség lehet ilyen esetekben a pszichológus szakvéleményére azért is, ha a gyermek már jó ideje abban él, hogy az egyik szülője a másik ellen uszítja, nem biztos, hogy az ítélőképessége alapján reális véleményt fogalmaz meg a szülei válása során. A Legfelsőbb Bíróság 17. számú irányelvét felváltotta a 24. irányelv³⁰, amely azonban nem hozott változást a gyermek elhelyezésével kapcsolatban. Az irányelv kimondja, hogy „a gyermek nevelésére való alkalmatlanságra vonható következtetés abból, ha a szülő a gyermeket el akarja idegeníteni a másik szülőtől...”³¹ Több bírósági határozat is lefekteti, hogy a gyermeknek szüksége van mindkét szülőjére, és hogy a szülői elidegenítés gyermekbántalmazásnak minősül. Példa erre a 1996.480. bírósági határozat, amely értelmében „a gyermek érdeke nem csupán az, hogy mindennapi ellátása, gondozása megfelelő legyen, hanem az is, hogy benne a mindkét szülőjével szembeni lelki és szellemi kapcsolat és a társadalmi beilleszkedéshez nélkülözhetetlen jogtisztelet kialakuljon.” Ebben az adott ügyben a Kúria megállapította, hogy az elidegenítő szülő magatartása a másik szülő ellen jogsértő volt, így kereseti kérelme ellenére nem nála helyezték el a gyermekeit. Az ítélet indokolása hangsúlyozza, hogy a felperes (elidegenítő szülő) a gyermek érdeke ellen cselekedett, az alperes (elidegenített szülő) ellen nevelte, és ezen felül a kapcsolattartást is rendszeresen megghiúsította.³² Az elidegenítő szülő ezzel szülői alkalmatlanságát mutatja, amit semmiképp nem lehet figyelmen kívül hagyni a szülői felügyelet gyakorlásának rendezésére irányuló perek során.

Büntetőjogi következménye van a szülő elidegenítő magatartásának akkor, ha kiskorú veszélyeztetése büntetőjogi tényállás fogalmi elemeit megvalósítja az elidegenítő szülő³³. A bíróság ebben az esetben azt vizsgálja, hogy a nevelési-gondozási feladataiból eredő kötelességét súlyosan megszegte az elidegenítő szülő és ezzel a magatartásával a gyermeke fejlődését veszélyeztette.

VI. Magyarországi esetkezelés

Magyarországon, ahogy már azt a bevezetésben is említettem, egyelőre nem foglalkozik a jogalkotó a szülőbántalmazás problémájával. Vannak különböző intézmények, amelyek találkoznak közvetve azonban a bántalmazással.

³⁰ 17. számú Irányelv a gyermek elhelyezésével kapcsolatos szempontokról <https://kuria-birosag.hu/hu/iranyelvek/17-szamu-iranyelv> (2024. 08. 01.).

³¹ 24. számú irányelv. <https://jogkodex.hu/doc/1591236> (2024. 08. 01.).

³² BH 1996.9.480.

³³ Btk. 208. §

A Kamasz Addiktológiai Regionális Centrumban olyan gyermekek kapnak segítséget, akik valamilyen (pl.: drog, számítógép) függőséggel küzdenek. Ezek a függőségek gyakran agresszívvá tehetik a fiatalokat, aminek nem ritkán következménye, hogy akár szüleiket is bántalmazzák, vagy amiatt, mert valamilyen szer hatása alatt vannak, vagy amiatt, hogy szüleik megvonják tőlük a függőségük tárgyát pl.: videójátékok. Amennyiben odáig fajul a fizikai bántalmazás, hogy a rendőrség értesítése válik szükségessé, akkor az ügyek a gyámügy hatáskörébe kerülnek és ők foglalkoznak tovább a gyermek sorsával. Sok esetben ilyenkor a szülők megpróbálják visszavonni a feljelentést, mert nem akarják a gyermeküket elveszíteni, és ha már jegyzőkönyvbe került az eset, azt nem lehet visszavonni. Emiatt ritka, hogy rendőrt hívnak, nagyobb arányban értesítik az ilyen esetekben a mentőt, azért is, ha már a gyermek dühöng és a szülő nem tudja lenyugtatni, nem feltétlen a konkrét erőszak megtörténtekor van szükség erre. Az ilyen helyzetekben általában a gyermek pár napot eltölt a pszichiátrián, de nem kerül a gyámügy elé az ügy, mint a rendőrségi értesítés esetében. Az intézmény célja az is, hogy a gyermek-szülő viszony helyreálljon, ezért a szülők gyermekeikkel családterápián is részt vehetnek. Amikor a rendőrség találkozik ezekkel a kábítószer-használó gyermekekkel, akkor az esetek jelentős részében a kamaszokat az addiktológiai szervezethez irányítják a gyógyulás érdekében. Ez különösen akkor történik meg, ha nem szeretnék, hogy az ügy bírói ügyszakba kerüljön. Ilyen esetben a gyermekek aláírnak egy megállapodást a nyomozati szakban, amelyben vállalják, hogy részt vesznek a rehabilitációs programban. Ezzel az elterelés intézményét választják, amely lehetővé teszi számukra, hogy elkerüljék a súlyosabb jogi következményeket, miközben a szükséges segítséget megkapják a problémáik kezeléséhez. Ezután bizonyos időközönként az intézmény adatokat adhat ki a rendőrségnek a gyerek fejlődéséről.

Egy másik intézmény, amely találkozik a szülőbántalmazás problémájával az Áldozatsegítő Központ (továbbiakban: ÁSK). Az ÁSK fő feladata, hogy részletesen bemutassák az állampolgároknak az áldozatsegítés rendszerét, szolgáltatásait, valamint az áldozatsegítésben szerepet vállaló társszervezeteket, ezzel hozzájárulva a prevencióhoz, a másodlagos áldozattá válás elkerüléséhez. Az ÁSK további feladatai közé tartozik az áldozatsegítő támogatások hatékonyabb hozzáféréseinek biztosítása és az áldozatelérés növelése.³⁴ Az itteni szakemberek szerint a gyermekek bántalmazóvá válásának számos oka lehet, amelyet a tanuláselmélet ismertetésével igyekeztek bevezetni. A tanuláselmélet alapja a családi kapcsolatoknak, ugyanis a gyermek kiskorában tanulja meg, hogyan kell kezelni egy konfliktust, valamint általában az agresszív viselkedést, a bántalmazást -mint megoldást a problémákra- is a családból hozza. Az ilyen bántalmazó gyermekek pszichológiai segítségre szorulnak, amit ezen a helyszínen meg is kapnak, ugyanis amellet, hogy a gyermek bántalmazó, őket mindig áldozatnak is kell tekinteni. Ha a

³⁴ <https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/aldozatsegito-szolgalat> (2024. 08. 30.).

gyermek családon belül lesz agresszív, bántja a szüleit, az nagyon ritkán derül ki, ugyanis a szülők gyakran „szégyellik” bevallani a történeteket, vagy csak félnek, hogy elveszítik a gyereket és megpróbálják otthon a négy fal között megoldani a problémát. A gyermeket legtöbb esetben pszichológushoz, pszichiáterhez küldik, hogy megoldódjon a probléma anélkül, hogy kiemeljék a családból. Fontos kérdésként merül fel, hogy ha a szülő mégis segítséget szeretne kérni, kihez tudna fordulni? A központtal folytatott beszélgetés során felmerült a szülői elidegenítés kérdésköre, amit a cikkem előző fejezetében részletesebben kifejték. Összességében elmondható, hogy a szervezetet általában nem azzal a problémával keresik fel, hogy a gyermek bántalmazza a szülőjét, azonban az gyakori, hogy a második, harmadik alkalom után felszínre kerülnek ezek a problémák is. Megállapítható, hogy mint mindenhol, itt is a gyermek védelmét helyezik előtérbe, ugyanis ő van veszélyeztetett helyzetben. A gyermekeket nem lehet csak bántalmazóként kezelni, hiszen a család diszfunkcionális működéséből eredeztethetően és normaszegő magatartására tekintettel ő veszélyeztetett is.

A Rendőrség hatáskörébe ritkán jut a szülőbántalmazás problémája, azonban ha fény derül ezekre az esetekre, akkor zömmel nem a szülő jelez, közvetetten jut a rendőrség tudomására (pl. a szomszéd bejelentést tesz, hogy hangos vitatkozásra lett figyelmes) a szülőbántalmazás. Ennek egyrészt oka lehet a szégyenérzet, másrészt a másodlagos viktimizáció is. A gyermekkorú által történt elkövetés esetében a rendőrség értesíti a gyámügyet, akik továbbra is foglalkoznak az ügygel. A nyomozóhatóság nyomozójának arról volt értesülése, hogy a gyámhatósági út mellett jellemzően a gyermek pszichológiai kezelést is kap, hogy a lehető legkisebb kárt okozzák a család „normális” működésében.

Összességében elmondható, hogy Magyarországon nincs egy egységes szervezet, intézmény illetve program, ami segítene a bántalmazott szülőknek, valamint a családoknak a problémák megoldásában.

VII. Nemzetközi modellek

A továbbiakban nemzetközi modelleket mutatok be, más államok szülőbántalmazással kapcsolatos joggyakorlatát és jogintézményit. Céлом olyan modellek felkutatása és bemutatása, amelyek a vizsgált államokban jól működnek, és amelyek mintaként szolgálhatnak, a hazai jogrendszerbe integrálhatók. Ezen modellek átvételével nemcsak a bántalmazott szülők támogatását segíthetjük elő, hanem hozzájárulhatunk egy hatékonyabb és átfogóbb jogi keretrendszer kialakításához is, amely jobban védi az áldozattá váló szülőket.

VII.1. Egyesült Államok és Kanada

Az Amerikai Egyesült Államok (továbbiakban: USA) és Kanada az angolszász jogrendszer részei, amelyekben precedensjog érvényesül. E két ország jogi szabályozásának ismertetése lehetőséget ad arra, hogy láthassuk miként alakítják a jogi normák és gyakorlatok a szülőbántalmazás kezelését, és milyen különbségek és hasonlóságok figyelhetők meg a mi jogrendszerünkhöz képest.

Az USA-ban több szociális szolgáltatás is létezik, amelyek szakemberei bántalmazott, elhanyagolt vagy kizsákmányolt idős felnőtteknek segítenek, ezek a Felnőttvédelmi Szolgáltatások (*Adult Protective Services, APS*). Ezeket általában helyi vagy állami egészségügyi, öregedési vagy szociális osztályok kezelik. Nemcsak egészségügyi, hanem jogi segítséget is nyújtanak ezek a szervezetek a bántalmazott felnőtteknek.³⁵ A szolgáltatás igénybevételének nem feltétele a családon belüli erőszak, azonban ezek a leggyakoribb esetek. A *National Center on Elder Abuse (NCEA)* szervezet álláspontja, hogy a közös jellemzői az idősebb emberek bántalmazásának, hogy ezeket azok követik el, akiket ismernek és megbíznak bennük, mint például a családtagjaik.³⁶ Emellett minden szervezet kiemeli, hogy ezek a bántalmazások nemcsak fizikai jellegűek lehetnek, hanem megjelenik a lelki bántalmazás, szexuális erőszak, vagy a pénzügyi kizsákmányolás is.

Az *Older American Acts (OAA)* olyan szociális szolgáltatásokat és programokat támogat, amelyek 60 év feletti idősök bántalmazását, elhanyagolását és kizsákmányolását akadályozzák meg. Ilyenek a támogató szolgáltatások, a családgondozók támogatása, a tartós gondozási ombudsman program, a gyülekezeti és házhoz szállított táplálkozási szolgáltatások, valamint az idősök bántalmazását, elhanyagolását és kizsákmányolását megelőző szolgáltatások.³⁷ Nincsenek azonban olyan szervezetek vagy programok, amelyek megvédenék a szülőket a bántalmazó gyermekektől, serdülőktől vagy tinédzserektől, anélkül, hogy ne gyakorolják tovább szülői jogaikat abban az államban, amelyben élnek. Jacqueline Barkley szerint a mediáció a szülő-gyermek között segíthet, de nem megoldás, ugyanis ez veszélyes, mivel a mediáció során két egyenrangú fél van. Ebben az esetben viszont a kamasz gyermeket nem lehet egyenrangúan kezelni a felnőtt szülővel. A bántalmazó kapcsolatokban azért nem ajánlják a mediáció lehetőségét, mert áldozat-elkövető kapcsolatról beszélünk, így az egyenlőség nem valósulna meg a felek között. A probléma megoldásának első lépése, hogy el kell ismerni a bántalmazás megtörténtét mindkét félnek, ugyanis a végső cél nem az egyenrangúság megteremtése, hanem az ésszerű szülői hatalom megteremtése.

Egy kanadai irodalom szerint kevés rendőrségi eszköz van kéznél a szülőbántalmazások kapcsán, azonban szükség lehet a rendőrség közbelépésére azért, hogy a gyermek felfogja a tettének

³⁵ <https://www.napsa-now.org/> (2024. 11. 08.).

³⁶ <https://ncea.acl.gov/home#gsc.tab=0> (2024. 11. 08.).

³⁷ Uo.

valós súlyát.³⁸ Abban az esetben, ha a szülő a rendőrséghez fordul, a gyermeket a legközelebbi rendőrszere szállítják hivatalos kihallgatás céljából, majd a rendőrség a következő lépéseket teheti: informálisan figyelmezteti, vagy formálisan megszervez egy helyreállító igazságszolgáltatási konferenciát. Ennek feltétele, hogy a 10 és 17 év közötti fiatal beleegyezik. További lehetőség, hogy az ügyet a gyermekbíróság elé viszik (a gyermekbíróság határozatot hoz). Abban az esetben, ha bűncselekmény súlyos, letartóztatják és őrizetbe vehetik az elkövetőt. A 10 év alatti gyermekek ellen nem lehet vádat emelni, de a rendőrség továbbra is segítségért és tanácsért hívható. Amennyiben a gyermek 10 és 18 év közötti, az ügyeket a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerén belül intézik. A bíróság dönt arról, hogy milyen lépéseket tesz, ha bebizonyosodik, hogy bűncselekményt követett el.³⁹

Az USA több városában speciális programok (mint például a Seattle-i *Step-Up*) segítenek a családoknak. Ezek a programok egy családot védő biztonsági terv kialakításában működnek közre, valamint elmagyarázzák a bántalmazó folyamat dinamikáját a szülőnek és a gyereknek egyaránt. A *Step-Up* program esetében a szülők és gyerekeik együtt tanulják és gyakorolják a tiszteletteljes kommunikációhoz és problémamegoldáshoz szükséges készségeket 3 csoportban: a tinédzserek és a szülők is hetente egyszer jönnek a csoportba 90 percre. A gyerekek egy ifjúsági csoportban dolgoznak, és olyan készségeket tanulnak, amelyek segítségével megakadályozhatják az erőszakos viselkedést, és megérthetik az erőszakot, a bántalmazást és a hatalmat, illetve a tiszteletet, a bizalmat és a biztonságot a családi kapcsolatokban. A szülők szülői csoportban dolgoznak, ahol biztonsági tervezési és szülői készségeket tanulnak, hogy támogassák fiataljaikat. A szülő/tinédzszer csoportban a családok egy tiszteletteljes családi modellt tanulnak meg a konfliktusok közös megoldására.⁴⁰ Amennyiben ezek a terápiák már nem nyújtanak megoldást, a fiatalkorúak igazságszolgáltatása (*juvenile justice*) vagy bentlakásos programok is segíthetnek a szülőknél.⁴¹

³⁸ Public Health Agency of Canada: Abuse of Parents by Their Teenage Children. 35-36.o https://web.archive.org/web/20120227113055/http://www.phac-aspc.gc.ca/ncfv-cnivf/pdfs/Abuse_E.pdf (2024. 08. 01.).

³⁹ Home Office. (2023). Defining child to parent abuse. <https://www.gov.uk/government/consultations/defining-child-to-parent-abuse> (2024. 08. 02.).

⁴⁰ Step-Up Program – King County Juvenile Court Services. <https://kingcounty.gov/en/court/superior-court/courts-jails-legal-system/court-programs-children-families/juvenile-court-services/programs-services-juvenile-court/for-families-experiencing-violence/step-up> (2024. 08. 02.).

⁴¹ PsychCentral: What Causes Domestic Violence? <https://psychcentral.com/lib/what-causes-domestic-violence#next-steps> (2024. 08. 02.).

VII.2. Egyesült Királyság

Az Egyesült Királyság szintén az angolszász jogrendszer része, így fontos erről is említést tenni, összehasonlítva a hazai, valamint az amerikai jogrendszerrel.

Az Egyesült Királyságból származik a jelenség hivatalos elnevezése: *child and adolescent to parent violence and abuse (CAPVA)*. Ez a családon belüli bántalmazás egyik formája, ahol a gyermekek/serdülők különféle káros viselkedéseket alkalmaznak a szülőkkel/gondozókkal szemben, annak érdekében, hogy ők irányíthassanak. Ezek a gyerekek bántanak, büntetnek, bántóan beszélnek és/vagy irányítják környezetüket. A bántalmazó viselkedési formák magukban foglalják a fizikai erőszakot, a verbális bántalmazást, az olyan viselkedéseket, amelyek az érzelmileg és/vagy pszichológiailag bántalmazóak, valamint azokat is, amelyek vagyoni kárt okoznak és/vagy anyagilag sértik a szülőket. A bántalmazás szexuális jellegű is lehet.⁴² A CAPVA jellemzően a serdülőkor elején vagy közepén kezdődik, és csúcspontja 14 és 16 év között van, majd 18 éves kor után csökken.⁴³ Észak Yorkshirében van egy *Safeguarding Children Partnership* elnevezésű szervezet, aminek keretében működik a *Solihull* szülői program és annak számos ingyenes modulja elérhető. Ezek közé tartozik a Gyermek megértése – az önszabályozás és a harag. Vannak online foglalkozások a haragról és a gyermekek fejlődéséről, a haragról és önállóságról, a harag érzéskezelésben betöltött szerepéről, a gyermekek haragjára való reagálásról, a haragról, mint válasz a stresszes helyzetekre. A *Respect Program*-ot kifejezetten olyan családok számára fejlesztették ki Észak Yorkshirében, ahol 10 és 18 év közötti gyermekek bántalmazzák a szüleiket. Ez egy önkéntes program azoknak a családoknak, akik szeretnének azon dolgozni, hogy pozitív változást érjenek el a családon belül. A program részeként az *IDAS* gyermekek és fiatalok gyakorlói strukturált foglalkozásokon dolgoznak együtt a szülőkkel és gyerekekkel, hogy támogatást, betekintést és néhány egyszerű célzott megoldást kínáljanak a családi kapcsolatok és dinamika javítására. A foglalkozások a szülői stílusokra és a haragkezelési technikákra összpontosítanak, amelyeket az egész család alkalmazhat. A program jellemzően három hónapig tart, és a csapat elismeri, hogy a család minden tagja része a megoldásnak, és közös munkával harmonikusabb otthont alakíthatnak ki. A szülőknek gyakran korán van szükségük támogatásra, amikor gyermekeik agresszív és káros viselkedést tanúsítanak velük szemben, ami konfliktusokat okoz kapcsolataikban, és további nyomást és kihívást jelent. A korai beavatkozás segíthet a családi kapcsolat újjáépítésében

⁴² Victoria Baker – Helen Bonnick: Understanding CAPVA: A rapid literature review on child and adolescent to parent violence and abuse for the Domestic Abuse Commissioner's Office. November 2021. <https://domesticabusecommissioner.uk/wp-content/uploads/2021/11/CAPVA-Rapid-Literature-Review-Full-November-2021-Baker-and-Bonnick.pdf> (2024. 11. 29.).

⁴³ Child-to-Parent Abuse Procedures (tervezet). Solihull Council, 2023. <https://www.solihull.gov.uk/sites/default/files/2023-03/Draft-Child-to-parent-abuse-procedures.pdf> (2024. 11. 29.).

és helyreállításában azáltal, hogy meghallgatják és elismerik a problémákat mind a szülők, mind a gyermekek/ fiatalok számára, az egész család megközelítésével a probléma megoldásában. Ha az értékelési folyamat során a gyermekek vagy serdülők közötti erőszakot és bántalmazást azonosítják, a *C&F Service* munkatársai a *Restorative Academy*-hez fordulhatnak a gyermek/ fiatal támogatásáért. Fontos, hogy a dolgozók továbbra is támogassák a szülőket, és közvetlenül velük dolgozzanak. Egy helyreállító módszerekkel foglalkozó szakembert bízhatnak meg a fiatal támogatásához. Minden családtagot összehoznak egy helyreállító találkozóra, ahol megvitatják az eskalációs ciklusokat, a viselkedési mintákat és a helyreállító/ megoldásra összpontosító stratégiákat a szülők és gyermekeik közötti kommunikáció javítása és a pozitív eredmények biztosítása érdekében.⁴⁴

Kelet Sussex-ben van egy külön CAPVA program, ami két elemből áll. Egy 8 hetes oázis, amiben csatlakozni lehet valamelyik gyermek/ kamasz szülői erőszak/ bántalmazás csoportjához, ahol oktatási és terápiás foglalkozások támogatják a szülőt és az egész családot a gyógyulási úton. A második elem a választható, személyre szabott támogatás. Személyre szabott támogatást a program munkatársaitól lehet kapni, akiket arra képeztek ki, hogy biztonsági tervezést és útmutatást nyújtsanak az egész család számára. A program célja a családi kötelékek gyógyítása. A szülőket és a családtagokat képessé kell tenni a kapcsolatok gyógyítására, és magabiztosan reagálni gyermekük viselkedésére. További cél a biztonság biztosítása, vagyis, hogy biztonságos otthoni környezetet alakítsanak ki, ahol a család minden tagja boldogulhat. Mindezeket túl törekszenek a mentális egészség és az általános jóllét javítására. Szintén elengedhetetlen a kapcsolatok ápolása, a bizalomra és tiszteletre épülő családi kapcsolatok erősítése és az ártalmak megelőzése, hogy csökkenjenek a súlyos károsodás kockázatai. Cél továbbá egy társadalmi változás létrehozása, hogy hozzájáruljanak a családon belüli bántalmazás legrejtettebb formájára adott társadalmi válaszok átalakításához.⁴⁵

Amanda Holt *Child to Parent Abuse*⁴⁶ tanulmányában – amely az angliai és walesi gyerekekre és fiatal felnőttekre fókuszál – kifejti, hogy a szülőbántalmazás komplex téma, ugyanis az a gyermekek koraként máshogy vizsgálendő és máshogy is viszonyul hozzá mind a jog, mind a pszichológia. 10 éves kor felett a gyerek eléri a büntetőjogi felelősség szintjét, 16 év felett a bántalmazások már családon belüli erőszaknak minősülnek, 18 év felett a szülőnek már nincs többé szülői felelőssége a gyermeke iránt, majd az utolsó kategória a szülők kora alapján úgy alakul, hogy a 65 év felett idős bántalmazásnak nevezzük a szülőbántalmazást. Az Egyesült Királyságban különböző elnevezéseket is használnak a problémára, mint ahogy már említettem: gyermek/ serdülő

⁴⁴ Child and Adolescence to Parent Violence and Abuse (CAPVA). Safeguarding Children Partnership <https://safeguardingchildren.co.uk/child-adolescence-to-parent-violence-and-abuse-capva/> (2024. 11. 29.)

⁴⁵ 1Space – CAPVA Services. East Sussex County Council. <https://1space.eastsussex.gov.uk/Services/4646> (2024. 11. 29.)

⁴⁶ Amanda Holt: Child to Parent Abuse. <https://www.liverpoolcamhs.com/wp-content/uploads/2022/10/Academic-Insights-Child-to-Parent-Abuse-Dr-Amanda-Holt.pdf> (2024. 07. 05.).

általi erőszak és bántalmazás (*child adolescent to parent violence and abuse*), gyermek általi erőszak (*child to parent violence, CPV*), és családon belüli serdülőkori erőszak (*adolescent family violence, AFV*). Különböző forrásokból állapítják meg a bántalmazások számát, mint a büntető igazságszolgáltatási adatok, szolgáltatás felhasználói adatok, valamint a közösségi felmérések. 2018-2020 között az ügyeknél, amikhez 25 éveseknél fiatalabbaknak köze volt, azt tapasztalta az angol rendőrség, hogy a bejelentett bántalmazások száma csökkent.

Ezek az ügyek 2 féle kategóriát kaptak, ember elleni erőszak (60%) és bűnügyi károkozás (25%). Az áldozatok 89%-a szülő, 6%-a nagyszülő volt. Ugyanez a tanulmány elemezte a bűnözési rátát Angliában és Walesben egy 9 éves időszakra (2011-2019) nézve és azt találták, hogy a szülőbántalmazások 1,2%-a az összes jelentett bántalmazásnak a vizsgált országokban. A szerző azt is megállapította, hogy a szülőbántalmazási ügyek 43%-a nincs bejelentve a rendőrségen.

A nemek olyan szempontot játszanak ezekben a bántalmazásokban, hogy az esetek többségében az anya az áldozat, azonban a bántalmazó félnél hasonló arányban figyelhető meg a lánygyermek mint a fiúgyermek. Ennek ellenére több bejelentés érkezik a rendőrséghez és több letartóztatás is történik a fiúgyermek ellen, ha az áldozat nő. Ennek az is az oka, hogy a lányok inkább verbális, a fiúk inkább fizikai erőszakot alkalmaznak a szüleik ellen.

Érdekes azonban összehasonlítani, hogy a szülőgyilkossági ügyeknél az áldozat neme ugyanolyan arányban fordul elő, míg az elkövető inkább fiúgyermek. A bejelentések száma úgy csökken, ahogy a gyermek életkora, sőt 12 év alatti gyermekekre nem is érkezett bejelentés egy felmérés alapján. Persze ez nem azt jelenti, hogy a bántalmazások is ilyen arányban történnek, mert a szülők sokszor nem jelentik be ezeket. A szülőkre nagy hatással vannak ezek a bántalmazások, és nem csak fizikálisan, ezen túlmenően pszichés és anyagi gondok, közösségi-életbeli problémák is felmerülhetnek.

Az is jellemző, hogy nemcsak a szülőre van káros hatással a cselekedet, hanem másokra is a családban, így például a testvérekre. Ha nem is közvetlen tettekben látszik ez meg, gyakran a testvér elszigetelődik a családtól. Mivel a legtöbb bántalmazás az anya-fiú kapcsolatban jelenik meg, ez olyan fejlesztéshez vezetett, ami merít a családon belüli erőszak elleni programokból, aminek hangsúlya a nemi minták erején, kontrollján és az áldozatok jogain van.

Egy családon belüli erőszak elleni keretrendszer létrehozása a figyelmet a családon belüli fiatal elkövetőkre fordítja, ami ellentétben áll a tradicionális fiatal igazságügyi modellel, amely a családi otthonon kívüli bűnözésre fókuszál. Másrészt, a gyermekek jogai azt sugallhatják, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás megfelelőbb, akkor is, ha nem tűnnek jó megoldásnak szülőbántalmazások esetén.

A fiataikorúak igazságszolgáltatásának képviselői kritikával illetik, hogy a gyermekek és a szülők közötti bántalmazási ügyeket fiataikorúak bíróságán tárgyalják, nem pedig a családon belüli bántalmazásra szakosodott bíróságokon. Sok esetben a bíróságon nem derül ki rögtön a szülőbántalmazás, ugyanis a szülők félnek azt elmondani, mert nem akarják, hogy a gyereküket elvegyék tőlük. A szülőbántalmazások kapcsán a kríziskezelésnek be kell vonnia az iskolákat, más oktatással foglalkozó intézményeket és a gyermekgondozói szolgáltatásokat is a probléma megoldása érdekében. Szükséges lehet az együttműködésre a rendőrséggel, a felnőttgondozói szolgáltatásokkal, lakhatási, egészségügyi, szerhasználati és családon belüli erőszakkal kapcsolatos szolgáltatásokkal is. Emiatt több fiatal bűnözéssel foglalkozó szervezet kísérletezett a „*Junior Marac*” modellel, ami multiügynökségekkel összefüggő kockázateértékelési konferenciát jelent (*MARAC*).

Ez a modell a felnőttek elleni családon belüli erőszaknál használatos, ahol az elkövetők 16 évnél fiatalabb gyerekek. Angliában és Walesben a fiataikorúak bűnelkövető szervezetek (*youth offending services*) máshogy reagálnak a szülőbántalmazásra. Néhány ilyen szervezet „házon belüli” beavatkozási programot vezetett be, amik a családokkal foglalkoznak, gyakran párhuzamosan működtetnek csoportokat szülőkkel és a fiatalokkal.

A programok erőforrás igényesek és nehéz belevonni a fiatalokat ebbe. Más ilyen szervezetek kiképezték a dolgozókat, hogy olyan programokat szervezzenek és készítsenek elő, mint az Erőszakmentes Ellenállás, *Step-Up*, és a Ki a felelős? Továbbá léteznek olyan szervezetek is, amelyek egy sokkal általánosabb beavatkozást javasolnak, mint a családi mediációt, a funkcionális családterápiát, a multiszisztematikus terápiát vagy a családi csoport konferencia megszervezését.⁴⁷

VII.3. Spanyolország

Spanyolország azért kiemelten fontos a szülőbántalmazás kapcsán, mert ennek az országnak van egy sajátos intézete az ilyesfajta családon belüli erőszak kezelésére, megoldására.

A *Recurra Ginso* nevű intézet kifejezetten a szülőbántalmazás kezelésére szakosodott. Ez egy nonprofit szervezet, amely különféle programokat kínál problémás viselkedésű gyermekek és serdülők számára tizenkettő és húszéves kor között. Ilyen lehetőségek a *Retiro* nappali kórház, bentlakásos terápiás központ és a *Recurra-ginso* klinika, ahol pszichológiai tanácsadást, terápiás programokat, vagy akár a bentlakásos központban intézményesített elhelyezést is kaphatnak a gyermekek. A projekt célja, hogy átfogó segítséget nyújtson a családoknak, akik ilyen problémákkal küzdenek. Emellett a szülőknek és gyerekeknek olyan technikákat tanítanak, amelyekkel fejleszthetik a konfliktuskezelési és kommunikációs készségeiket. A klinika segítséget nyújt a depresszió és az agresszivitás kezelése mellett a függőségekkel küzdő

⁴⁷ Holt: i. m.

gyermek számára is, valamint a gyermekeknek különböző egészségügyi és oktatási szakemberek segítenek.⁴⁸

VIII. Összegzés

Véleményem szerint elengedhetetlen egy olyan intézményesített védelmi lehetőségek kialakítása, ahol az „áldozatszülők” segítséget kérhetnek abúzus esetén. Úgy vélem, hogy ennek a bántalmazási formának sokkal nagyobb figyelmet kellene kapnia, hiszen a jogi keretek nem nyújtanak elegendő védelmet a szülők számára, és mindössze néhány olyan intézmény létezik, ahol az áldozatok tényleges támogatást kaphatnak. A jogi keretek, különösen a családon belüli erőszak esetén, sokkal inkább a fiatalkorúakkal szembeni bántalmazásokra fókuszálnak és nincs megfelelő normatív szabályozás arra vonatkozóan, hogy mi történik abban az esetben, ha a gyermek bántalmazza a szülőt.

Napjainkra eljutottunk oda, hogy a családon belüli bűncselekményeket már nem csupán magánügyként kezeljük; a jogalkotó is komoly figyelmet szentel ennek a problémának. Az Alkotmánybíróság 53/2009. (V. 6.) határozata hangsúlyozta, hogy *„a családon belüli erőszak kezelése kilépett a magánszféra köréből, és a megszüntetése közügygé vált.”*⁴⁹ Ez a megállapítás alapvetően megváltoztatja a családon belüli erőszakkal kapcsolatos diskurzust, és rávilágít arra, hogy a társadalomnak felelősséget kell vállalnia a családon belüli erőszak különböző formáival szemben. Ennek fényében a szülőbántalmazás, mint a családon belüli erőszak egyik súlyos és gyakran elhanyagolt formája, kiemelt figyelmet érdemel. Nem csupán jogi, hanem társadalmi szinten is fontos, hogy a bántalmazás áldozatai, legyenek akár szülők vagy gyermekek, megfelelő támogatást kapjanak. A társadalmi attitűdök megváltozása és a jogi keretek szigorítása együttesen segíthet abban, hogy a családon belüli erőszak minden formáját hatékonyabban kezeljük, és végső soron csökkentjük a bántalmazások előfordulását.

Javaslatként fontosnak tartom a segítő szolgáltatások bővítését, (úgy, mint a családsegítő és szociális szolgáltatások bővítése), amelyek segítséget nyújtanak a bántalmazott szülők számára pszichológiai támogatás vagy jogi tanácsadás formájában. Megfontolandó a gyermekjóléti alapellátás szolgáltatásainak bővítését. A nemzetközi kitekintés során több helyreállító/resztoratív programot ismerhettünk meg. Tekintettel arra, hogy a szülőbántalmazás esetén az erőegyensúly megbomlik és a felek közötti erőviszonyok eltolódnak, a szakirodalom szerint a mediáció szerepe nem ajánlott, mert abban a bántalmazott fél nem érzi biztonságban magát. Támogató közeget jelenthet ugyanakkor a konferencia és kör modellek alkalmazása, amelyek segítik a

⁴⁸ <https://recurra.es/hospital-de-d%C3%ADa-retiro> (2024. 09. 30.).

⁴⁹ Az Alkotmánybíróság 53/2009. (V. 6.) AB határozata.

felelősségvállalást, a szükségletek feltárását és a jóvátételi folyamatot. Ezek alkalmazásával a család diszfunkcionális működése is kontrolálható. A feszültség csökkentése érdekében—amennyiben a gyermek egészségügyi állapota lehetővé teszi— megoldás lehet a gyermekek ideiglenes kiemelése a családból. Ilyen esetekben a gyermek kerülhet gyermekek átmeneti otthonába, kollégiumba, illetve szóba jöhet még a családbafogadás is. Szintén fontosnak tartom a nemzetközi joggyakorlatok adaptálását, átültetését a magyar jogrendszerbe, amely lehetővé tenné a bántalmazott szülők hatékonyabb védelmét.